

Список літератури:

1. Chandler A.D. Jr. Strategy and structure: Chapters in the history of American enterprise / Chandler A.D. Jr. Cambridge: Mass., MIT Press, 1962. 465 p.
2. Ансофф И. Стратегическое управление [Текст]: пер. с англ. / И. Ансофф. М. : Экономика, 2005. 306 с.
3. Porter M. E. Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors / Porter M. E. N. Y.: The Free Press, 1980. 347 p.
4. Бидик А. Г. Підвищення конкурентоспроможності виробництва в АПК: дис. ... канд. екон. наук: 08.07.02 / Алла Геннадіївна Бидик. Тернопіль, Тернопільська академія народного господарства. 2004. 234 с.
5. Гудзинський О. Д. Управління формуванням конкурентоспроможного потенціалу підприємств (теоретико-методологічний аспект) : [монографія] / О.Д. Гудзинський, С.М. Судомир, Т.О. Гуренко. К. : ППК ДСЗУ, 2010. 212 с.
6. Можарова Е. Е. Совершенствование организационно-экономического механизма повышения конкурентоспособности промышленного предприятия: автореф. дисс. ... канд. экон. наук: 08.00.05 / Екатерина Евгеньевна Можарова. М., ННОУ ВПО «Московский гуманитарный университет». 2009. 26 с.
7. Мусатова Н. В. Экономическая природа конкурентоспособности компании в условиях олигополии с дифференцированным товаром: автореф. дисс. ... канд. экон. наук: 08.00.01 / Наталья Владимировна Мусатова. М., Институт международного права и экономики им. А.С. Грибоедова. 2008. 23 с.
8. Маренич А. Управление конкурентоспособностью предприятия / А. Маренич, И. Астахова // Бизнес-Информ. 1996. № 5. С. 23–27.
9. Колесов О.С. Підвищення рівня конкурентоспроможності продукції як основна ціль виробничого менеджменту / О.С. Колесов, О.І. Гуцалюк // Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки. 2012. № 4 (70). Т. 2. С. 111–115.
10. Николук О.М. Етимологія та сутність поняття «конкурентоспроможність підприємства» / О.М. Николук // Вісник ЖДТУ. Економічні науки. 2011. № 1 (55). С. 246–249.
11. Самборська-Музичко Ю.О. Стратегічний аналіз конкурентоспроможності банків: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09 / Юлія Олександрівна Самборська-Музичко. К., ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». 2016. 22 с.
12. Белявцев М.І. Маркетинг : [навч. посібник] / М.І. Белявцев, Л.М. Іваненко. К. : ЦНЛ, 2005. 328 с.
13. Зозулев А.В. Маркетинговые исследования: теория, методология, статистика : [учеб. пособие] / А.В. Зозулев, С.А. Солнцев. М. : Рыбари, 2008. 643 с.

УДК 657.42

Трифонов Г.Ф., к.е.н.,
доцент кафедри економіки підприємства
Запорізька державна інженерна академія

Стоєв В.Л., к.е.н.,
старший викладач кафедри економіки підприємства
Запорізька державна інженерна академія

Нечитайло С.І., магістрант
Запорізька державна інженерна академія

**ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ
ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНИХ КОШТІВ ПІДПРИЄМСТВА**

Трифонов Г.Ф., Стоєв В.Л., Нечитайло С.І. Теоретичні аспекти формування та ефективності використання оборотних коштів підприємства. У статті визначено поняття цього терміна. Досліджено шляхи формування. Розглянуті основні показники та засоби підвищення ефективності використання оборотних коштів.

Ключові слова: оборотні кошти, підприємство, джерела формування, система показників, ефективність використання.

Трифонов Г. Ф., Стоєв В.Л., Нечитайло С.И. Теоретические аспекты формирования и эффективности использования оборотных средств предприятия. В статье определено понятие этого термина. Исследованы пути формирования. Рассмотрены основные показатели и средства повышения эффективности использования оборотных средств.

Ключевые слова: оборотные средства, предприятие, источники формирования, система показателей, эффективность использования.

Trifonov G.F., Stoev V.L., Nechitaylo S.I. Theoretical aspects of formation and efficiency use of enterprise circulating capital. The article defines the concept of this term. The ways of formation are investigated. The main indicators and means of increasing the efficiency use of enterprise circulating capital are considered.

Key words: current assets, enterprise, sources of formation, system of indicators, efficiency of use.

Постановка проблеми. Нині ринкова інфраструктура поставила перед підприємствами проблему виживання та адаптації до постійного оновлення умов господарювання. Вирішення питань мінімізації витрат, підвищення операційної мобільності, зниження рівня заборгованості, забезпечення платоспроможності та фінансової стійкості стає дуже актуальним для підприємства. Ці проблеми так чи інакше пов'язані з питаннями ефективного управління оборотними коштами. Удосконалення управління оборотними коштами – один із найважливіших чинників підвищення загальної економічної ефективності виробництва та фінансової стійкості підприємств у сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування та ефективного використання оборотних коштів підприємства була та залишається досить актуальним як для вітчизняних, так і для закордонних учених.

Значний внесок у дослідження процесів формування та використання оборотних коштів зробили такі зарубіжні та вітчизняні вчені, як Ю.Ф. Бриггем, Р. Брейлі, Д.К. Ван Хорн, Б. Коласс, С. Майєрс, С. Росс, Р. Самуельсон, Д. Сигел, А. Шапіро, Д. Шима, Ю.А. Арутюнов, В.В. Ковальов, К.В. Пархоменко та інші.

Проте є низка теоретичних і практичних проблем, які все ще залишаються невирішеними як на рівні економіки загалом, так і на рівні підприємства зокрема. Тому дослідження системи формування та використання оборотних коштів як важливого чинника підвищення ефективності функціонування підприємства залишається актуальним.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження та обґрунтування теоретичних аспектів формування та ефективності використання оборотних коштів, які є обов'язковою умовою для успішного розвитку підприємства.

Виклад основних результатів. Постійний розвиток ринкової інфраструктури в Україні суттєво змінює економічне середовище функціонування підприємств та зміст фінансово-господарської діяльності загалом. Фінансове становище підприємства та здійснення процесу виробництва продукції залежать від суб'єктів господарювання, тобто засобів виробництва, які складаються із засобів праці та предметів праці. За характером функціонування у виробничому процесі та способом перенесення вартості на створений продукт засоби праці набувають економічної форми в оборотних, а предмети праці – в оборотних коштах. Взагалі підприємницьку діяльність неможливо уявити без використання оборотних коштів [1, с. 195]. Тому передусім розглянемо поняття сутності оборотних коштів.

Термін «оборотні кошти» з'явився у словниковому обігу у зв'язку з активним використанням англійських джерел економічної літератури і походить від англійського поняття «circulating capital».

В україномовних джерелах з економічної теорії його синонімами є «оборотні засоби», «оборотний капітал», «оборотні активи», «поточні активи». Проте, незважаючи на неоднорідність термінів, економічна сутність поняття, що ними визначається, трактується у вітчизняній та зарубіжній літературі досить однозначно. Це сукупність грошових коштів, авансованих підприємством для формування оборотних виробничих фондів і фондів обігу, які використовуються в межах одного відтворювального циклу або в короткостроковому періоді (до одного року), що забезпечують безперервний процес виробничо-господарської діяльності та приносять економічну вигоду [2, с. 104].

О.П. Пархоменко пропонує таке визначення терміну: «оборотні кошти – це авансована вартість в елементи оборотних виробничих фондів і фондів обігу на рік чи операційний цикл для забезпечення безперервного процесу виробництва та реалізації продукції з метою досягнення достатнього рівня прибутковості підприємства».

А.М. Поддєрьогін поняття «оборотні кошти» й «оборотний капітал» розглядає як синоніми і дає таке визначення: «оборотні кошти (оборотний капітал) – це кошти, авансовані в оборотні виробничі фонди й у фонди обігу для забезпечення безперервності процесу виробництва, реалізації продукції та отримання прибутку» [3, с. 189].

Взагалі управління оборотним капіталом полягає у пошуку ефективних форм його фінансування, оптимізації обсягу, удосконаленні структури, забезпеченні прийняттого рівня ліквідності та підвищенні ефективності використання [4, с. 77].

До складу оборотних коштів відносять: запаси (виробничі запаси, незавершене виробництво, запаси готової продукції), дебіторську заборгованість за товари (роботи, послуги), дебіторську заборгованість за розрахунками (з бюджетом, за виданими авансами, за нарахованими доходами, за внутрішніми розрахунками, іншу), поточні фінансові інвестиції (вкладення в короткострокові цінні папери – облігації, векселі, казначейські зобов'язання, інші комерційні цінні папери, емітовані іншими суб'єктами ринку, банківські депозити тощо), грошові кошти та їх еквіваленти (в національній валюті, в іноземній валюті).

Формування оборотних коштів відбувається залежно від терміну перебування підприємства на ринку. Підприємства, що вводяться в дію, формують оборотні кошти за рахунок коштів бюджету, пайових внесків членів-засновників, внесків іноземних учасників (для спільних підприємств), надходження від емісії цінних паперів. Ці кошти включаються у статутний фонд новоствореного підприємства. На вже діючих підприємствах власними джерелами фінансування оборотних коштів є прибуток, що залишається в розпорядженні підприємства, надходження від емісії цінних паперів, а також прирівняні

до власних оборотних коштів сталі пасиви. Загальну схему формування оборотних коштів можна побачити на рисунку 1 [5, с. 29].

Успішна підприємницька діяльність як суб'єкта господарювання багато в чому залежить від правильного та вмілого формування та управління оборотними коштами. Величина оборотних коштів повинна бути мінімальною, але достатньою, тобто такою, що забезпечує безперебійне фінансування планових витрат на виробництво і реалізацію продукції, а також здійснення розрахунків у встановлений термін. Завищення оборотних коштів веде до зайвого їх відволікання в запаси, до заморожування фінансових ресурсів. Заниження оборотних коштів може призвести до перебоїв у виробництві і реалізації продукції, до несвоєчасного виконання підприємством своїх зобов'язань [6, с. 134]. Тільки оптимальна забезпеченість оборотними коштами веде до мінімізації витрат, поліпшення фінансових результатів, до ритмічності та злагодженості роботи підприємства.

Тому для підтримання стабільності та фінансового розвитку підприємству необхідно ефективно використовувати оборотні кошти. Адже вони впливають на загальну ефективність всієї сукупності засобів, залучених підприємством. Це пояснюється тим, що тривалість обороту основних і оборотних засобів суттєво відрізняється через принципові відмінності за характером участі у виробничому процесі основних та оборотних фондів. Якщо перші неодноразово беруть участь у процесі виробництва, то оборотні фонди – один раз, повністю споживаючись у кожному його циклі. Обороти основних фондів вимірюються роками, тоді як оборотні фонди і фонди обігу протягом року здійснюють, як правило, декілька оборотів. Отже, оборотні кошти, що обслуговують оборот оборотних фондів і фондів обігу, багато в чому визначають загальні темпи й ефективність виробництва.

Для визначення ефективності використання оборотних коштів зазвичай використовують систему показників, серед яких головними є швидкість обертання, коефіцієнт обертання та коефіцієнт завантаження, детальніше це можна розглянути в таблиці 1 [7, с. 170].

Завдяки розрахункам показників можна побачити, що саме відбувається на підприємстві, тобто прискорення чи сповільнення використання оборотних коштів. Визначення прискореності чи сповільненості використання є дуже важливим фактором, адже в результаті прискорення обертання оборотних засобів з обігу вивільняються матеріальні ресурси, а це дає змогу підприємству спрямувати певну суму за своїм бажанням і обійтися без залучення додаткових фінансових ресурсів, у разі уповільнення до обігу необхідно залучити додаткові активи.

Натепер в Україні, незважаючи на необхідність правильного та ефективного використання оборотних коштів, спостерігається тенденція до зниження ефективності їх використання. Тому для підприємства важливо вміти відділити та застосувати шляхи поліпшення ефективності використання оборотних коштів підприємства. Це може буди насамперед упровадження сучасних технологій та інших досягнень науково-технічного прогресу, що забезпечують економію ресурсів, здешевлення виробництва і зростання якості продукції [8, с. 241]. Крім того, покращення свого становища на ринку передбачає стабільність у відносинах із покупцями, вибір форм розрахунків, що гарантують платежі і забезпечують прискорення завершення реалізації продукції і надходження коштів на рахунки підприємства. Це не тільки сприяє поліпшенню фінансового стану конкретного підприємства, а й забезпечує закріплення господарських зв'язків, поліпшення фінансової і платіжної дисципліни.

Висновок. У процесі опрацювання теоретичних аспектів формування та використання оборотних коштів передусім було визначено трактування терміна «оборотні кошти» та джерел їх формування. Узагальнюючи наведений матеріал, можна сказати, що оборотні кошти – це предмети праці, які повністю беруть участь у виробничому процесі і цілком переносять свою вартість на вартість виготовленої продукції (наданих послуг) протягом одного виробничого циклу. Джерелом формування таких коштів є власний та залучений капітал.

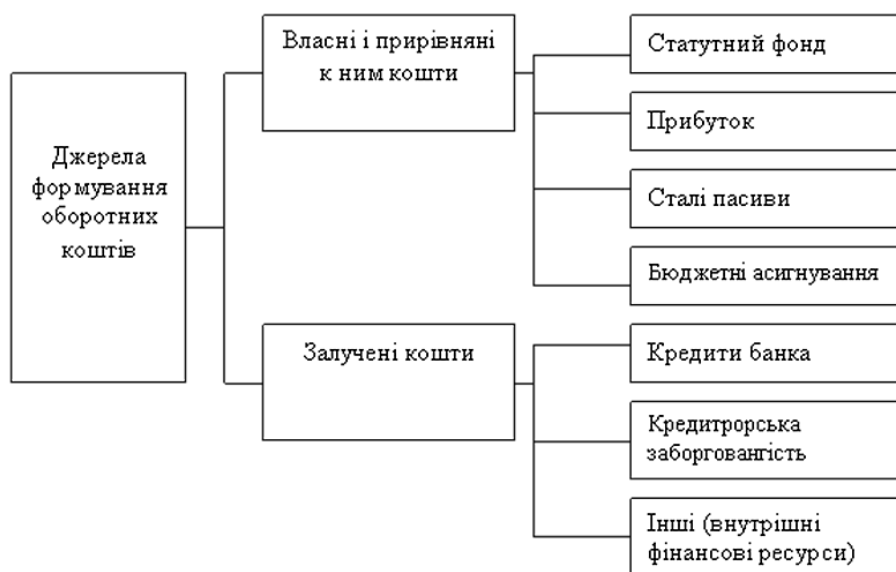

Рис. 1. Джерела формування оборотних коштів підприємства

Показники ефективності використання оборотних коштів

Показник	Пояснення	Формула розрахунку
Термін обертання оборотних коштів (О) (днів).	Цей показник водночас відображає обсяг реалізації створених товарів і наданих послуг за певний період і ефективність використання матеріальних засобів і коштів. Обертання оборотних коштів обчислюється за планом і фактично. Порівнюючи фактичний час обертання з плановим, визначають прискорення або сповільнення обертання.	$O = \frac{C \times D}{P}$, де Д – тривалість періоду, за який обчислюється обертання (днів); Р – обсяг реалізованої продукції (грн.); С – середні залишки нормованих оборотних коштів (грн.)
Коефіцієнт обертання (К _о) (обертів).	Цей показник характеризує кількість оборотів оборотних коштів за звітний період. Чим більше оборотів здійснюють оборотні кошти, тим краще вони використовуються.	$K_o = \frac{P}{C}$, де Р – обсяг реалізованої продукції (грн.); С – середні залишки нормованих оборотних коштів (грн.)
Коефіцієнт завантаження (К _з) (коп.).	Він характеризує величину оборотних коштів на 1 грн. реалізованої продукції. Чим менше оборотних коштів припадає на одну гривню реалізованої продукції, тим краще вони використовуються.	$K_z = \frac{C}{P}$, де С – середні залишки нормованих оборотних коштів (грн.); Р – обсяг реалізованої продукції (грн.)

Ефективність їх використання визначається системою показників, серед яких головними є швидкість обертання, коефіцієнт обертання та коефіцієнт завантаження. Завдяки розрахункам показників можна побачити, що саме відбувається на підприємстві, тобто прискорення чи сповільнення використання оборотних коштів. Також у процесі управління підприємством дуже важливо правильно визначити

потребу в оборотних коштах. Величина їх повинна бути мінімальною, але достатньою, тобто такою, що забезпечує безперебійне фінансування планових витрат на виробництво і реалізацію продукції. Тільки оптимальна забезпеченість оборотними коштами веде до мінімізації витрат, поліпшення фінансових результатів, до ритмічності та злагоженості роботи підприємства.

Список літератури:

1. Ватченко О.Б. Управління оборотним капіталом підприємства / О.Б. Ватченко, І.Б. Тахмазова // Економічний простір. 2011. № 50. С. 193–200.
2. Кустріч Л.О. Підвищення рівня управління оборотним капіталом / Л.О. Кустріч // Вісник Хмельницького національного університету. 2010. № 3. С. 103–106.
3. Фінанси підприємств / [А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін.] – К.: КНЕУ, 2004. 546 с.
4. Єрмак С.О. Концептуальні основи ефективного управління оборотним капіталом на підприємствах роздрібно-торгівлі побутовим обладнанням / С.О. Єрмак // Вісник Донецького університету економіки та права. 2008. № 1 2. С. 76–83.
5. Рзаєва Т.Г. Економічний аналіз: навч. посіб. / Т.Г. Рзаєва. Хмельницький: ХНУ, 2013. 198 с.
6. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства: підручник / за ред. С. Ф. Покропивний. 2-ге вид. К.: КНЕУ, 2015. 528 с.
7. Азаренкова Г.М. Фінанси підприємств : навч. посібник [для самост. вивч. дисципліни]. / Г.М. Азаренкова, Т.М. Журавель, Р.М. Михайленко. 3-тє вид., виправл. і доп. К. : Знання-Прес, 2013. 299 с.
8. Горбонос Ф.В. Економіка підприємств: підручник / Ф.В. Горбонос, Г.В. Черевко, Н.Ф. Павленчик, А.О. Павленчик. К. : Знання, 2010. 463 с.